

Tájékoztató
a fiatalok pénzügyi kultúrájáról készített közvélemény-
kutatás eredményéről

Készítette: Pénzügyi kultúra team
Jóváhagyta: Máger Andrea

2006. november 8.

Összefoglaló

A Pénzügyi kultúra projekt keretében 2006. augusztus-szeptemberében az MNB megbízásából közvélemény kutatás készült a fiatalok pénzügyi jártasságáról.¹ A kutatás az általános pénzügyi ismeretek, valamint a pénzügyi stabilitás szempontjából kiemelt témákra fókuszálva (hitelezés, nyugdíj-előtakarékosság, pénzforgalmi szolgáltatások, bankkártya használat) mérte fel a 14-30 éves fiatalok tájékozottságát. A kutatás eredményeire támaszkodva készítjük el a projekt rövid távú céljával kitűzött tájékoztató kiadványt a végzős középiskolások számára, valamint a kutatás tapasztalatait a hosszú távú célként kitűzött pénzügyi ismeretanyag összeállításánál is hasznosítani fogjuk.

Jelen tájékoztató összefoglalja a felmérés eredményeit, és a levonható közvetkeztetéseket. Az anyag végén javaslatot teszünk a pénzügyi tájékoztató kiadvány konkrét tartalmára, és az oktatási ismeretanyagban megjelenítendő fontosabb témákra.

A kutatás legfontosabb tapasztalatai a következők:

A fiatalok jelentős hányada, bár fontosnak és a mindennapi életben elengedhetetlennek tartja a pénzügyi ismereteket, nem igazán érdeklődik a téma iránt. Az idegenkedés háttérében egyrészt a pénzügyi nyelvezet és az alapvető pénzügyi fogalmak hiányos ismerete áll (nem értik az egyes pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos információkat), másrészt a bizalmatlanság az információforrásokkal szemben (azokat elfogultnak és nem teljesen megbízhatónak tartják).

A pénzforgalmi szolgáltatások választására és használatára általánosan jellemző a passzív attitűd. A fiatalok elfogadják a szüleik vagy munkahelyük (munkabér átutalás céljából) által számlavezetőként választott/ajánlott pénzügyi szolgáltatót. Viszonylag alacsony azoknak az aránya, akik ténylegesen összehasonlítják az egyes bankok ajánlatait, és az információk birtokában döntenek a számukra legmegfelelőbb szolgáltatóról. Ez visszavezethető részben arra is, hogy csak nagyon szűk az igénybe vett szolgáltatások köre: a bankkártyával történő készpénzfelvétel mellett még a készpénzáttalás kap jelentősebb szerepet. A felmérés rávilágított arra, hogy a bankkártya a legnépszerűbb és legelterjedtebb pénzügyi termék a fiatalok körében. Ennek megfelelően erről rendelkeznek a legtöbb ismerettel, bár hiányosságok tapasztalhatóak az egyes kártyák funkcióit (betéti, hitel, terhelési), és a biztonságos használatot illetően.

A hitelekre vonatkozóan két markáns, családtól „örökölt” attitűd jelent meg a fiatalok körében: egy részük teljes mértékben elutasító a hitelfelvétellel kapcsolatban, más részük pedig el sem tudja képzelni hitelek nélkül az életét. Hitelekkel kapcsolatos ismerete jellemzően csak azoknak a fiataloknak van, akik már vettek fel hitelt. Ugyanakkor ebben a körben sem túl magas azoknak az aránya, akik képesek reálisan felmérni és megítélni az egyes hitelek kockázatait.

A kutatás szerint a fiatalok a legkevesebb ismerettel a nyugdíj-előtakarékossággal kapcsolatban rendelkeznek. Ez a téma nagyon távol áll a fiataloktól, még azoktól is, akik a munkába állás miatt már kénytelenek voltak nyugdíjpénztárt választani. Az érdektelenség háttérében az áll, hogy a nyugdíjas évek eljöveteleig tartó időszakot megtakarítási szempontból beláthatatlanul hosszúnak ítélik, miközben a nyugdíjrendszer szabályozása állandóan változik, és a kiszámíthatatlanság növekszik. Emiatt fölöslegesnek érzik bármilyen nyugdíjas életszakaszra vonatkozó hosszú távú tervezést.

¹ A közvéleménykutatást a Magyar Gallup Intézet végezte el.

1. A kutatás célja, módszertana

A kutatás fontos része a Pénzügyi kultúra projektnek, amelynek alapvető célkitűzése a fiatalok pénzügyi kultúrájának fejlesztése. E cél megvalósításához rövidtávon a végzős középiskolások számára egy pénzügyi tájékoztató kiadványt készül, amelyben az élethelyzetükhöz leginkább szükséges információk szerepelnek. Középtávon a pénzügyi ismeretek iskolai alapoktatás részévé válása a cél, amelynek egyik alapfeltétele a megfelelő oktatási segédanyag. Mind a pénzügyi ismereteket bővítő kiadvány tartalmának összeállításához, mind pedig az oktatási ismeretanyag témáinak meghatározásához szükséges volt megismerni, hogy jelenleg milyen a célcsoport pénzügyi kultúrája.

Ennek megfelelően a felmérés célja a következő kérdések vizsgálata volt:

- a megkérdezett két korcsoportot mennyire érdeklik a pénzügyekkel kapcsolatos ismeretek, s az érdeklődők honnan szerzik ezirányú információikat;
- milyen ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek a fiatalok a pénzügyi termékekről, szolgáltatásokról valamint a pénzügyi közvetítő rendszer különböző szereplőiről;
- milyen motivációk és szempontok állnak egy-egy pénzügyi termékkel/szolgáltatással, illetve szolgáltatóval kapcsolatos választási döntés hátterében;
- a vizsgált területeken melyek azok a lényegi hiányosságok, amelyekre a jövőbeni, a fiatalok pénzügyi ismereteinek bővítését célzó akciók kivitelezése során figyelemmel kell lenni;

A kutatás az általános pénzügyi ismeretek, valamint a pénzügyi stabilitás szempontjából kiemelt témákra fókuszálva (hitelezés, nyugdíj-előtakarékosság, pénzforgalmi szolgáltatások, bankkártya használat) mérte fel a fiatalok jártasságát. A kutatás két célcsoportja a 14-17 éves középiskolás, valamint a 18-30 éves fiatal felnőtt korosztály volt. A szétválasztást az indokolta, hogy az életkori sajátosságokból adódóan jelentős különbségek feltételezhetőek a két korcsoport pénzügyekben szerzett ismeretei és gyakorlati tapasztalatai között.

A kutatás két szakaszból tevődött össze:

- Először kvalitatív kutatás keretében fókuszcsoportos, moderátor által irányított beszélgetések során került felmérésre a fiatalok pénzügyi kérdésekben való jártassága, valamint az egyes témákhoz kapcsolódó attitűdje².
- A kutatás második, kvantitatív szakaszában személyes interjúszituáción alapuló kérdőíves felmérés keretében 2015 fős reprezentatív minta került megkérdezésre, melyen belül 1006 fő a 14-17 éves korcsoportot, 1009 fő a 18-30 éves korcsoportot képviselte.³ A kutatás alapját képező kérdőív a PST javaslatai alapján, a közvéleménykutatóval történt folyamatos egyeztetés útján került összeállításra.

Jelen anyag a kutatás legfontosabb megállapításairól és az azokat alátámasztó kutatási adatokról ad áttekintést az alábbi fő témakörökben:

- Általános pénzügyi ismeretek
- Pénzforgalom
- Bankkártya

² A kutatás kvalitatív részét 10 fókuszcsoportos beszélgetés képezte, melyből öt-öt fókuszcsoport 14-17 éves, illetve 18-30 éves fiatalokból állt. Minden interjú 7-8 fő vett részt, melyeket négy vidéki nagyvárosban valamint Budapesten bonyolítottak le. A fókuszcsoportos beszélgetés vezérfonalát és fő kérdéseit a közvéleménykutató előre egyeztetve a jegybankkal.

³ A minta nem és földrajzi elhelyezkedés alapján reprezentálja a két korcsoportot. A minta konfidencia intervalluma +/- 3,09%, vagyis a mintából kinyert adatok legfeljebb ennyire térhetnek el azon hipotetikus értékektől, melyek az összes korosztályba tartozó személy lekérdezésével álltak volna elő.

- Hitelezés
- Nyugdíj-előtakarékosság

2. Általános pénzügyi ismeretek

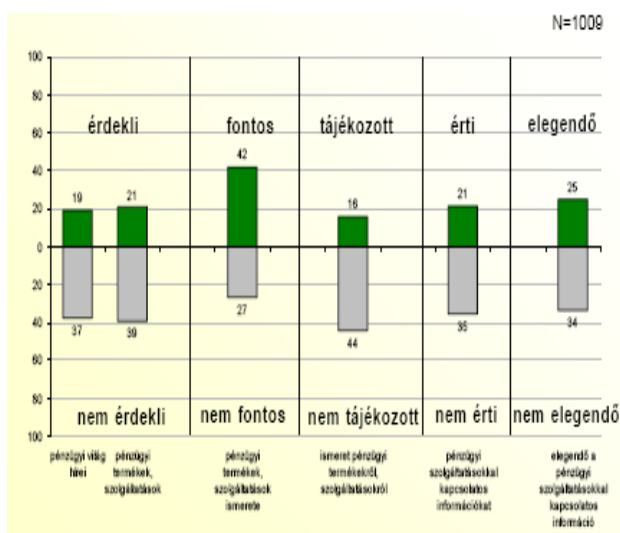
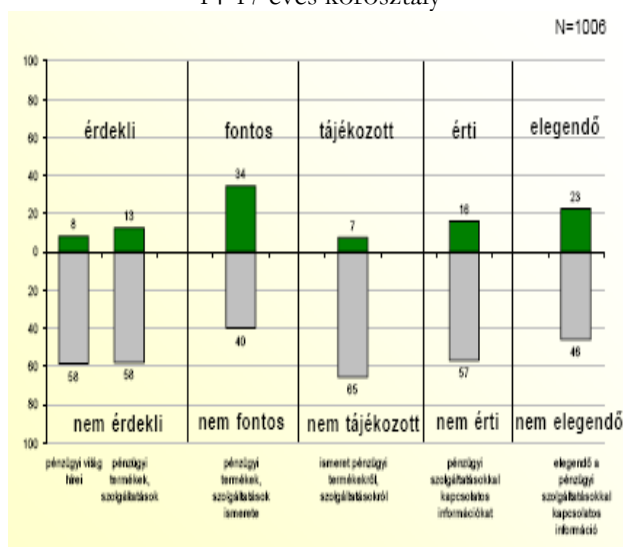
A kutatás rávilágít arra, hogy bár mindkét korosztály jelentős hányada fontosnak és a mindennapi életben elengedhetetlennek tartja a pénzügyi ismereteket, ennek ellenére igen alacsony az érdeklődés a téma iránt. A kvantitatív kutatás során megkérdezett 14-17 éveseknek (továbbiakban fiatalabbak) mindössze 10%-a érdeklődik a pénzügyi világ hírei, valamint a pénzügyi szolgáltatások iránt, a 18-30 évesek (továbbiakban: idősebbek) körében sem sokkal magasabb ez az arány (20%). Az érdektelenség hátterében az alábbi tényezők húzódnak meg:

- A pénzügyi fogalmak, a sajátos pénzügyi nyelvezet nem kellő ismerete és ebből adódóan a pénzügyi termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó információkkal kapcsolatos értelmezési problémák.
- A hiteles, független és megbízható információ források ismeretének hiánya, illetve az ismert információforrásokkal (pl. reklámok) szembeni fenntartások.
- Idegenkedés a pénzügyektől, mivel nem érzik magukat kellően tájékozottnak.
- A megfelelő családi minta hiánya.

1-2 ábra: Pénzügyi kérdések iránti érdeklődés

14-17 éves korosztály

18-30 éves korosztály

A fiatalabb korosztályban azok mutattak nagyobb tájékozottságot a pénzügyekben, illetve érdeklődést a téma iránt, akiket a szülők beavatnak az otthoni pénzügyekbe, s így észrevétlenül „ragadtak rájuk az ismeretek”, ezzel együtt a szülők pénzügyekkel kapcsolatos attitűdjei is. Emellett jelentősen pozitív hatása van a pénzügyi döntésekben érzett felelősség erősödésére az önállóan megkeresett pénzzel történő gazdálkodásnak. Erre a korosztályra jellemző, hogy amennyiben kapcsolatban állnak pénzintézetekkel, azt jellemzően a szülők kezdeményezték, s ők csak elfogadták a döntésüket.

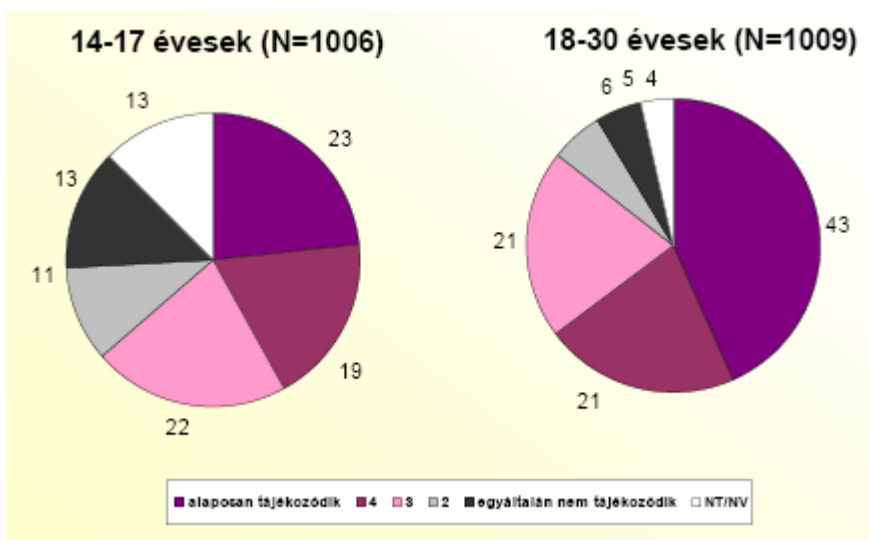
Mindkét korosztályra jellemző, hogy felhasználói szinten működtetik a számukra legszükségesebb banki szolgáltatásokat, míg más, aktuálisan nem használt szolgáltatásról nagyon kevés információval rendelkeznek, és jellemzően nem is érdeklődnek irántuk.

Mindkét korosztályban a többség pénzügyi ismereteit és információit a televízió, az újságok és a magazinok ismertetőiből szerzi. Ugyanakkor – különösen a fiatalabb korosztálynál – általános az a

vélekedés, hogy nem tartják elegendőnek a pénzügyi termékekről és szolgáltatásokról rendelkezésükre álló információt.

A pénzügyekkel kapcsolatos passzív attitűdöt és idegenkedést jellemzi, hogy a megkérdezettek körében a fiatalabbaknak kevesebb, mint a fele tájékozódik a választást megelőzően az adott típusú pénzügyi termékről, szolgáltatásról. Az idősebbeknél már közel kétharmad arányban válaszolták azt, hogy valamilyen szinten tájékozódnak, de nem éri el az összes megkérdezett 30%-át az „alaposan tájékozódók” aránya.

3. ábra: Pénzügyi termékek, szolgáltatások választása előtti tájékozódás mértéke

Pénzügyi intézményekre vonatkozó alapismeretek

A fiatalabbak körében általában nem ismert a jegybank és a kereskedelmi bankok közötti különbség, az idősebbeknek erről több ismerete van.

A PSZÁF rövidítés alig ismert a 14-17 évesek számára. Az idősebbek számára sem világos a felügyelet szerepe: a PSZÁF fogyasztóvédelmi funkciója mindkét csoport számára ismeretlen. Egyértelműen megállapítható, hogy a válaszadók teljesen bizonytalanok abban, hogy kihez fordulhatnak, ha valamely pénzügyi szolgáltatással kapcsolatban problémájuk/panaszuk van. Indirekt módon ezt erősíti meg az a kutatási eredmény is, miszerint a pénzügyi információk forrásai között a független szervezetek (PSZÁF, MNB) tájékoztatói messze a legutolsó helyen szerepelnek.

Jellemzően szintén nem ismertek a betétvédelem és az Országos Betétbiztosítási Alap kifejezések, bár az idősebbek egy része már találkozott ezekkel a fogalmakkal, de valós tartalmukról nekik sincs megbízható tudásuk. Ugyanakkor a bankok legfontosabb jellemzőjének a biztonságot gondolják (fizikai biztonság, megbízhatóság), ami fontos szempont a bankválasztásnál. Ennek ismérvei a bank nagysága, kiterjedtsége, múltja.

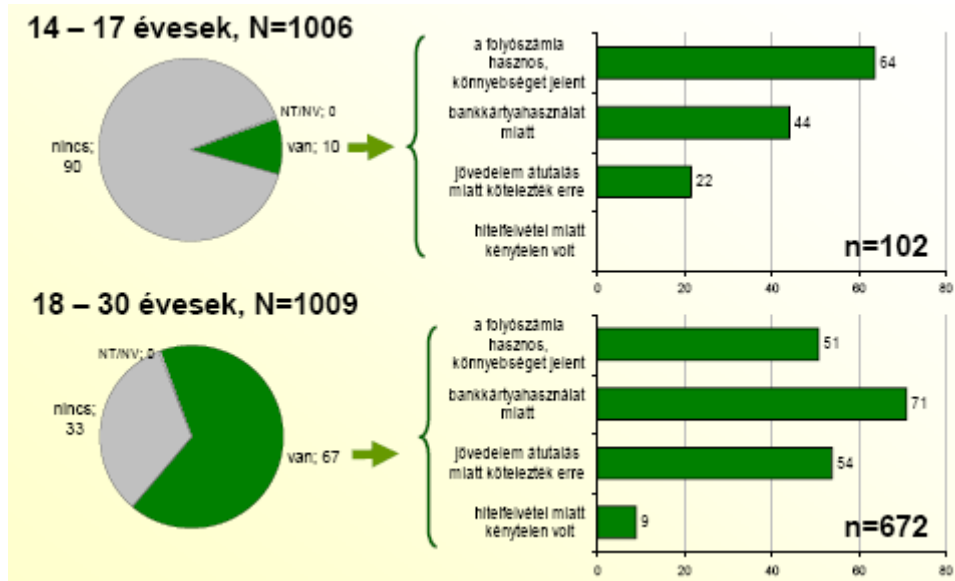
3. Pénzforgalom

A folyószámla tartásának előnyei, a számlanyitás indokai és bankválasztás

A fiatalabbak közül minden tizedik megkérdezett rendelkezik folyószámlával, míg az idősebb korosztályt kétharmados részarány jellemzi. A fiatalabbaknál az alacsony érték elsődlegesen arra vezethető vissza, hogy az életciklus ezen szakaszában viszonylag kevésbé fontos a pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele. Mindkét korosztálynál fontos szempont volt a bankszámlanyitásnál annak hasznosságán túl, a bankkártyával való rendelkezés. Az idősebb korosztálynál emellett a

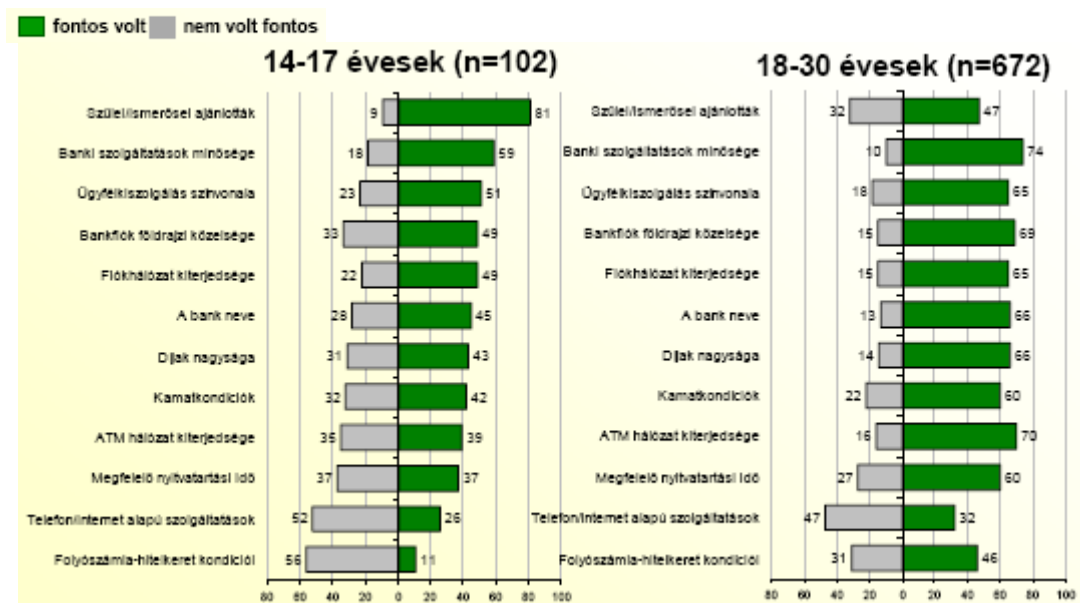
munkából származó rendszeres havi jövedelem számlára történő utalása is hangsúlyos szerepet játszott a döntésben.

4. ábra: A folyószámlával rendelkezés, folyószámlanyitás okai

A legmarkánsabb különbség a két korosztály számlanyitással kapcsolatos magatartása között az, hogy a fiatalabbakat egyértelmű passzív attitűd jellemzi: a bankot általában szülő, ismerős ajánlása alapján választják (81%), a folyószámla vezetés kondícióiról pedig csak kevesen tájékozódnak a számlanyitást megelőzően. Az idősebbek a bankválasztásánál a szolgáltatások minősége (74%) a mérvadó, ezt követi az ATM hálózat kiterjedtsége (70%). Bár az idősebbek már nagyobb arányban veszik figyelembe a bankválasztás során a bankszámlavezetés kondícióit, némi passzivitás náluk is jelentkezik: amennyiben fizetésük fogadására nyitnak számlát, idő és hozzáértés hiányában általában elfogadják a munkahely javaslatát.

5. ábra: A számlanyitást megelőző bank-választás szempontjai

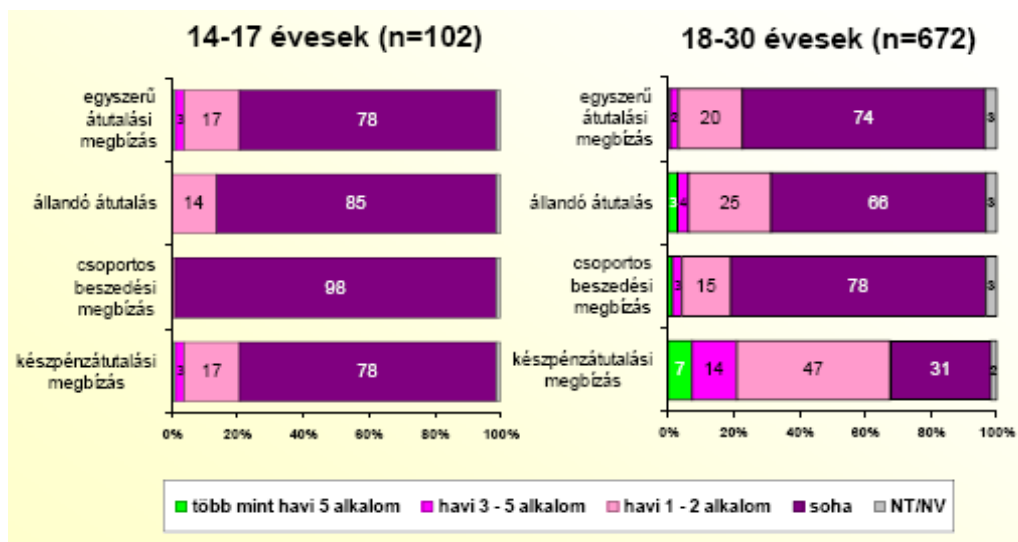
Az ügyfelek pénzforgalmi szolgáltatásokkal kapcsolatos tájékozottsága

Az életkori sajátosságból eredően az idősebbek több, tapasztalatból származó tudással rendelkeznek, mint a fiatalabbak. Ezt támasztja alá, hogy amikor pénzforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó állítások helyességét teszteltük ennél a korosztálynál az igaznak tartott és valóban igaz állítások aránya minden esetben meghaladta az 50%-ot. A fiatalabbak tájékozottsága egyértelműen alulmarad az idősebb korosztályhoz és a tőlük elvárható tudáshoz képest, így például nincs konkrét tudásuk a számlanyitás feltételeiről, a fizetési módok különböző típusairól és azok használatáról. Mindössze a készpénzátutalási megbízás használatát illetően van az átlagnál valamelyest mélyebb tudásuk.

A fizetési módok, fizetési csatornák alkalmazásával kapcsolatos preferenciák

A kutatás eredményei alapján feltételezhető, hogy a megkérdezett 14-17 évesek kétharmada, míg az idősebb korosztály közel 15%-a csupán átmeneti jelleggel tartja bankszámlán a pénzt, ugyanis ezek a fiatalok csupán eseti jelleggel veszik igénybe a különböző fizetési módokat⁴ pénzforgalmuk lebonyolításához. Az egyes fizetési módokkal kapcsolatos tudásuknak megfelelően mind az idősebbek, mind pedig a fiatalabbak a készpénzátutalási megbízást használják leggyakrabban.

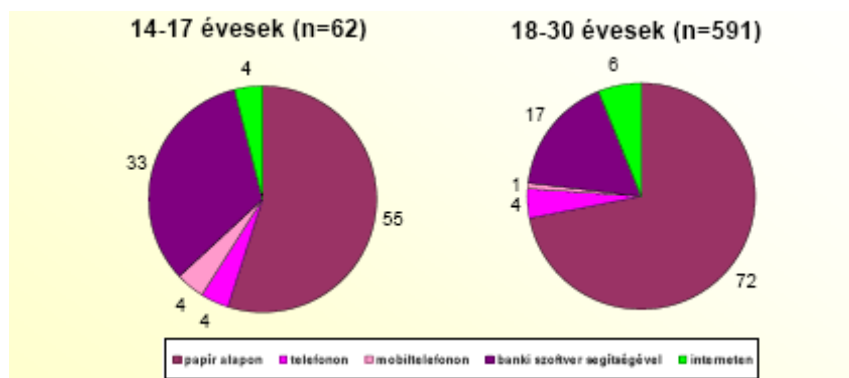
6. ábra: A pénzügyek intézésének különböző módozatai

Mindkét csoportban a legtöbben a papír alapú fizetést részesítik előnyben (55%, illetve 72% az idősebbeknél), amit elsődlegesen a megszokás, az egyszerűség, a nagyobb fokú biztonság és a személyes ügyintézésbe vetett bizalom motivál. Ezen szempontokhoz képest **viszonylag kevesen** – a papír alapú fizetéseknél 13%-os, illetve 30%-os arányban - **említették, hogy a díjak ismerete és összehasonlítása alapján választották volna bármelyik fizetési csatornát.** Nem annyira a 18-30 éves korosztály körében, mint inkább a fiatalabbaknál meglepő az a tény, hogy nem túl magas a telefonon, mobiltelefonon, valamint az interneten keresztül történő megbízások átlagos aránya.

⁴ egyszerű és állandó átutalás, csoportos beszedés, készpénzátutalási megbízás

7. ábra: Az egyes fizetési megbízások részesedése az éves fizetési megbízásból (átlagok bemutatása)

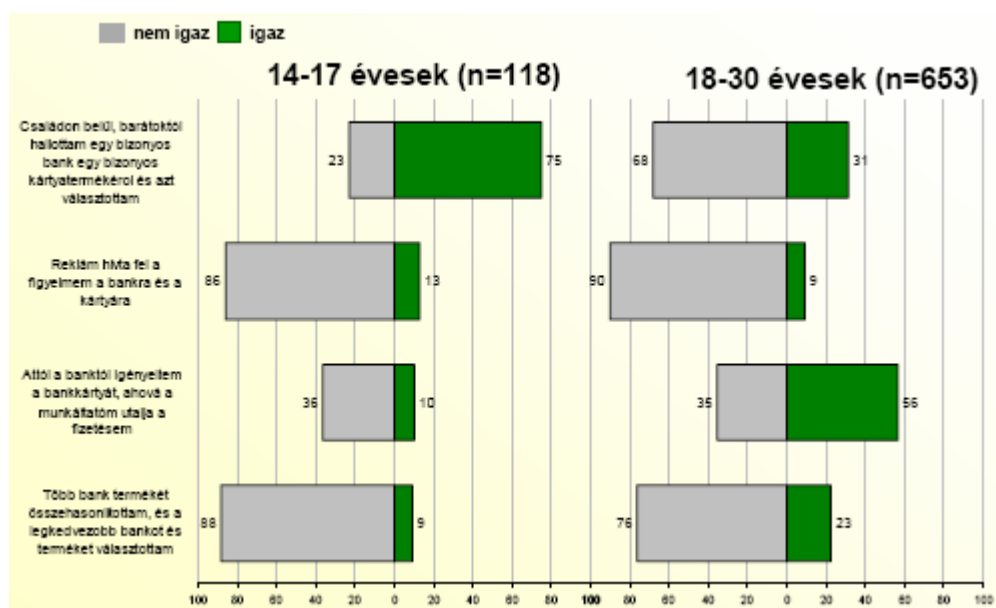
4. Bankkártya

A felmérés alapján összességében a bankkártyával kapcsolatban tekinthetők a legtájékozottabbnak a megkérdezettek. Ez nagymértékben arra vezethető vissza, hogy ezzel a termékkel kapcsolatban sokuknak már van saját tapasztalata, hiszen az idősebbek között viszonylag magas (65%) a bankkártyával rendelkezők aránya, s a fiatalabbak körében is ez a legelterjedtebb banki termék. Mindkét korosztályra jellemző, hogy elsősorban a gördülékeny működtetés érdekli őket, egyéb információra nem igazán kíváncsiak.

A bankkártya használat okaként a fiatalabbak elsősorban a kényelmi szempontokat említették (készpénz nélkül is tudnak fizetni), míg az idősebbek esetében a legjellemzőbb ok, hogy fizetésüket bankszámlára kapják.

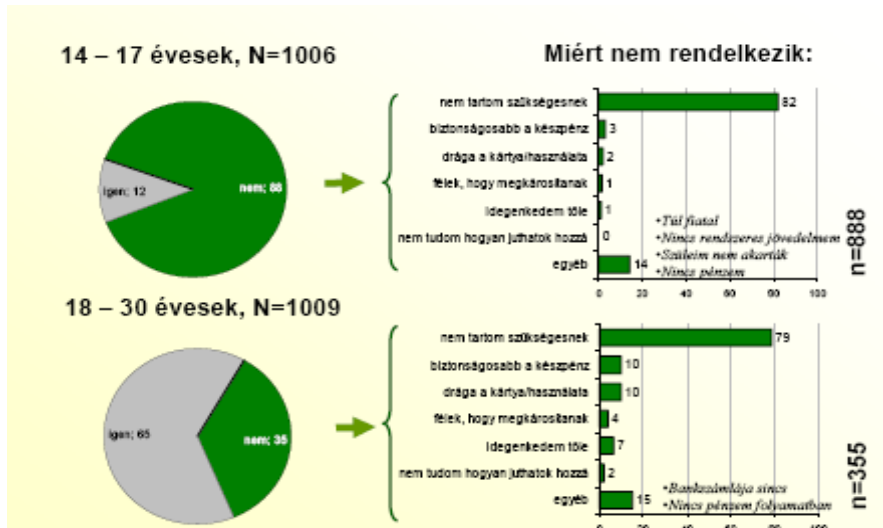
A bankválasztás/bankkártya választás esetében a külső hatások a meghatározóak: a fiatalok esetében a családi, baráti ajánlás a döntő, míg a 18-30 éves korosztálynál a munkáltató javaslata befolyásolja leginkább a döntést. Itt is jelen van tehát a passzív, elfogadói magatartás.

8. ábra: Bankkártya választás

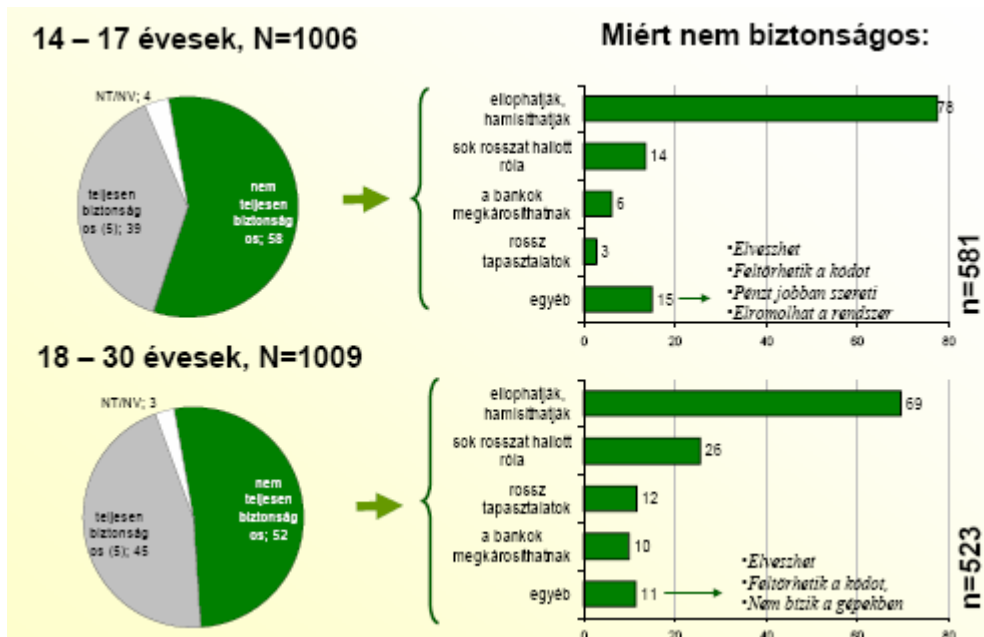
A kártyával nem rendelkezők döntő többsége úgy ítéli meg, hogy számára az nem is szükséges:

9. ábra: Bankkártyával rendelkezés

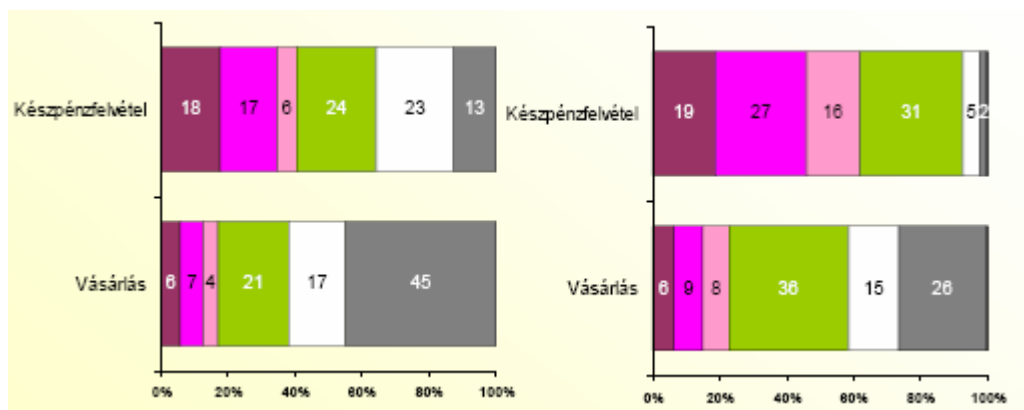
A bankkártyától való tartózkodó attitűd háttérben hangsúlyosan jelen van, hogy a megkérdezettek többsége (58 illetve 52%-a) a fizetésnek ezt a módját nem tekinti teljesen biztonságosnak. Legtöbben attól félnék, hogy kártyájukat ellopják, vagy meghamisítják, de jelentős azoknak aránya is, akik másoktól (véltetően média, ismerősök) hallott negatívumok alapján ítélik nem kellően biztonságosnak:

10. ábra: Biztonságos fizetőeszköz a bankkártya

A bankkártya használatra vonatkozó szokások tekintetében egyértelműen megállapítható, hogy a készpénzfelvétel a leggyakrabban használt művelet: a fiatalabbak közel fele (41%) kártyáját havi 1-3 alkalommal, egynegyede havonta ennél is gyakrabban veszi igénybe erre a célra. Az idősebbek többségénél (62%) is a havi 1-3 alkalommal történő készpénzfelvétel dominál, míg egyharmaduk ennél gyakrabban használja bankkártyáját erre a célra. Vásárlás tekintetében az idősebbek aktívabbak, bár 41%-uk ritkábban mint havonta vagy egyáltalán nem fizet vásárláskor bankkártyával. A fiatalabb korosztálynál ez az arány a kártyával rendelkező megkérdezettek 62%-át teszi ki.

11. ábra: A bankkártya használat gyakorisága/ hónap

A fiatalabbak 80%-ának, az idősebbek 87%-ának van tudomása arról, hogy a kártyával történő készpénzfelvétel jellemzően nem ingyenes szolgáltatás. Nagyarányú viszont a tájékozatlanság a vásárlási műveleteket illetően; jelentős azoknak az aránya, aki nem tudtak válaszolni, vagy úgy tudják, hogy díjat számítanak fel vásárlás esetén is.

Mindkét korosztályban nagy a bizonytalanság a betéti-, hitel- és terhelési kártyák közötti különbséget illetően. A következő táblázat a helyes válaszok arányát mutatja kártya típusok szerinti és korosztályi bontásban:

Kártya típusa	Helyesen válaszolók aránya	
	fiatalabbak	idősebbek
betéti kártya: a számlán lévő fedezet erejéig lehet vele költeni, illetve készpénzt felvenni	43%	57%
terhelési kártya: hitelkereten belül lehet vele költeni, de a hónap végén a teljes tartozást ki kell egyenlíteni	14%	27%
hitelkártya: hitelkereten belül lehet vele költeni, és a hónap végén a tartozás bank által meghatározott részét kell kiegyenlíteni	25%	50%

5. Hitelezés

Mindkét korcsoport többségének vélekedése szerint a mai világban a hitelek szükségszerűek, a jelenlegi életvitelhez nélkülözhetetlenek. A hitelfelvétellel kapcsolatban ugyanakkor a megkérdezettek mintegy harmadánál megfigyelhető volt egy markáns elutasító, gyanakvó attitűd, melyet a gazdasági környezet és a hitelfeltételek előre nem kalkulálható potenciális változásaival, valamint a bankok felé érzett kiszolgáltatottsággal indokoltak.

A hitelfelvétellel kapcsolatos pénzügyi kifejezések ismerete

A hitelezéssel kapcsolatban mindkét vizsgálati csoportban a három legismertebb fogalom a havi törlesztő részlet, a jelzálog és a futamidő volt. A fiatalabbak a megkérdezett fogalmakkal kapcsolatos átlagos tudásszintjüket saját értékelésük szerint is gyengének, a 18-30 évesek pedig közepes szintűnek ítélték. Fontos kiemelni, hogy a devizahitelek felvétele szempontjából leginkább fontos kifejezések ismerete (devizanem, árfolyamkockázat, THM) mindkét korcsoportban alacsony, ami akadályát

képezheti a banki tájékoztató anyagok megértésének, valamint megnehezíti a konstrukciók közötti átgondolt választást.

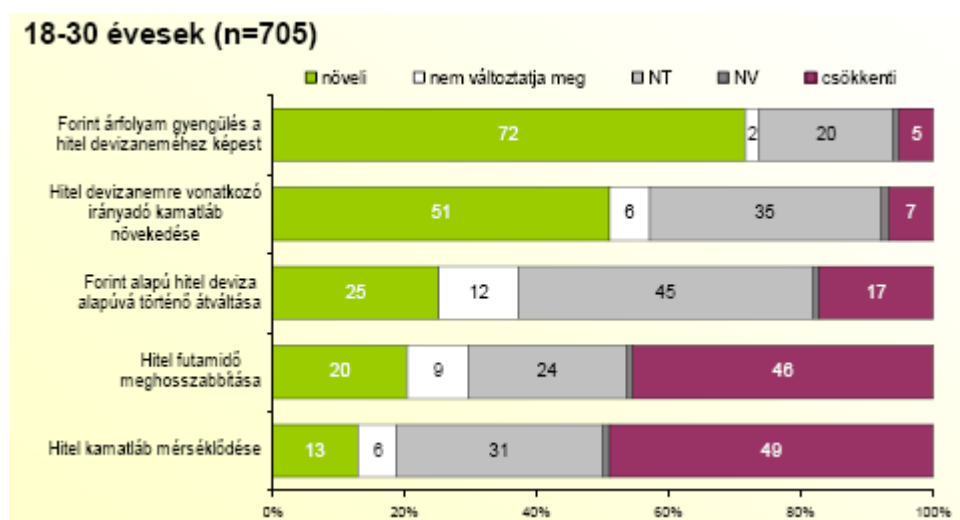
A pénzügyi kifejezések ismerete kapcsán további kockázatot jelent, hogy a válaszadók jelentős része számára a BAR/KHR⁵ rendszer ismeretlen volt, ebből következőleg pedig vélhetően sem a listára kerülés feltételeiről, sem pedig annak következményeiről nincs tudomásuk.

A diákhitel mindkét korosztályban általánosan ismert volt, ugyanakkor azok is kevés konkrét információval rendelkeztek róla, akik felvették. Ennek háttérében egyrészt az egyszerű, akadálymentes hitelfelvétel lehetősége, másrészt a törlesztési kötelezettség későbbi, a tanulmányok befejezését követő időszakban történő megkezdése húzódik meg.

Hitelkockázat

A kutatás eredményei szerint a fiatal felnőtt korosztály 35%-a nem képes a forint- és deviza alapú hitelek kockázati szempontú reális megkülönböztetésére. A megkérdezettek közül legkevesebb 20% azok aránya, akik nem képesek megítélni, hogy az egyes pénzügyi változások milyen hatást gyakorolnak a deviza alapú hitelek törlesztő részletére.

12. ábra: A pénzügyi változások hatása a deviza alapú hitelek havi törlesztő részletére (a 18-30 éves önálló jövedelemmel rendelkezők körében)

A hitelfelvételi hajlandóság forint árfolyamgyengüléséből következő hatását vizsgáló kérdésre a megkérdezettek mindössze fele jelezte, hogy a magasabb törlesztő részletek elbizonytalanítják hitelfelvételi döntésükben. A válaszadók 20%-a számára az árfolyam változása nem befolyásolja a hitelfelvételi hajlandóságot, 25% pedig nem tudta megítélni ennek hatását.

Tájékozódás a hitelkonstrukciókról

A kutatás eredményei szerint a hitelt felvevő 18-30 évesek harmada a hitelszerződés megkötése előtt nem fordított energiát az egyes banki ajánlatok alapos áttanulmányozására és összevetésére. Ezen hitelfelvevők döntésüket minimális tájékozódást követően, mindössze a legalapvetőbb termékjellemzők (devizanem, futamidő, THM) ismeretében hozták meg, a hitelszerződés részleteinek megismerésére – érdeklődés hiányában, vagy az egyes bankok által kínált termékek hasonlóságára hivatkozva - nem fordítottak figyelmet.

Meglepő eredmény, hogy az egyes bankok által kínált azonos típusú devizahitelek termékjellemzők alapján történő kiválasztásakor mindössze a devizahittel rendelkező megkérdezettek mindössze 40%-a számára volt befolyásoló szempont a minél alacsonyabb hitelköltség, a bank által nyújtott eseti

⁵ Korábban Bankközi Adósnilyvántartó Rendszer, jelenleg Központi Hitelinformációs Rendszer

kedvezmények, valamint a barátok, ismerősök által adott tanácsok szintén jelentős súllyal szerepeltek a választásban.

13. ábra: A deviza alapú hitelfelvétel melletti döntés (akiknek van deviza alapú hitelük (is))

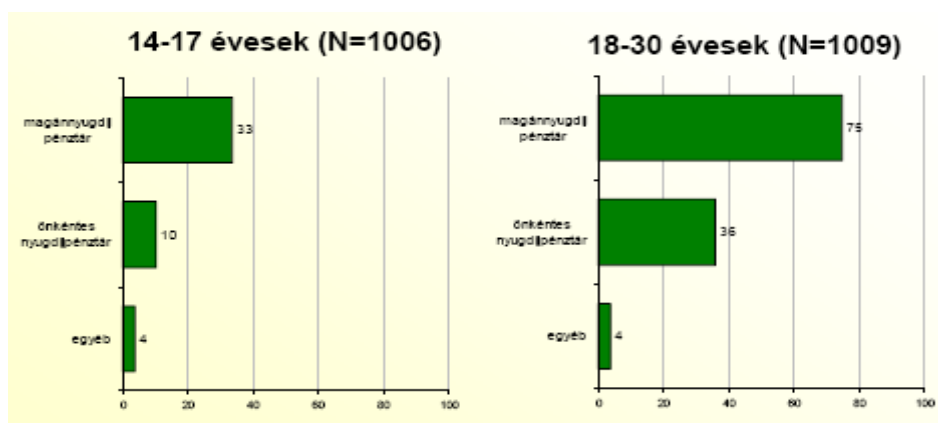

6. Nyugdíj előtakarékoság

A nyugdíjpénztárak ismertsége

A kutatás során vizsgált pénzügyi szolgáltatások közül mind a fiatalabbak, mind a idősebb korosztály számára a legkevésbé ismertnek nyugdíjpénztárak bizonyultak. A fiatalok többsége érdektelennek ítéli ezt a témát, mivel a nyugdíjas évek eljöveteleig tartó időszakot megtakarítási szempontból beláthatatlanul hosszúnak ítélik meg. A nyugdíjrendszert és a nyugdíjakkal kapcsolatos szabályozást bizonytalannak és állandóan változónak látják, a jövőre vonatkozólag pedig minden feltétel tekintetében rosszabbodást várnak. Mindezek következtében a nyugdíjas életszakaszra vonatkozó hosszú távú tervezés bizonytalannak és fölöslegesnek tűnik számukra. A kutatás során megkérdezett középiskolások mindössze harmadának volt tudomása a magánnyugdíjpénztárak létezéséről, az önkéntes kasszák ismerete pedig ennél is alacsonyabb arányú. Az idősebbeknél már jóval magasabbak az ismertségi arányok. A magánkasszák 75%-os aránya azonban továbbra is alacsonynak tekinthető, ha figyelembe vesszük, hogy a korosztály döntő hányadának első munkaviszonya létesítésekor választania kellett magánnyugdíjpénztárat⁶. A statisztika eredményeit tovább súlyosbítja, hogy a megkérdezettek 36%-a saját tudomása szerint egyetlen magánpénztárnak sem tagja.

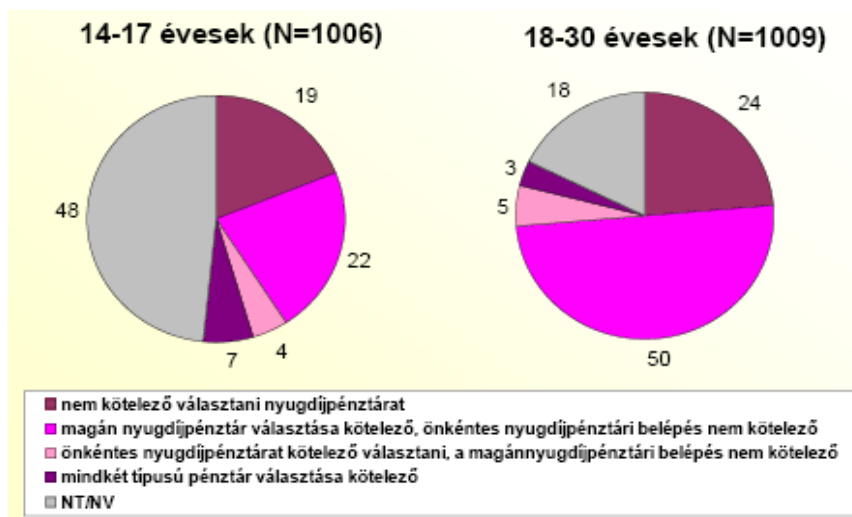
14. ábra: A nyugdíjpénztárak spontán ismerete

⁶ Azon két éves periódusban, amikor a belépés nem volt kötelező szembesülnie kellett a tisztán TB, illetve vegyes rendszer közti választás kényszerével.

Súlyos hiányosságként értékelhető, hogy a megkérdezett 14-17 évesek felének nem volt tudomása az első munkába álláshoz – ami akár szünidős nyári munka is lehet – kapcsolódó magánnyugdíjpénztár választási kötelezettségről. A válaszadók túlnyomó többsége nincs tisztában azzal, hogy mely típusú pénztár választása lehetséges, illetve kötelező. Az idősebbek körében a helyes válaszok 50%-os aránya ugyancsak lehangoló teljesítményként értékelhető, ismételten hangsúlyozva azt a tényt, hogy ezen korosztály jelentős hányada a pénztárválasztást illetően már legalább egy döntést ténylegesen is meghozott.

15. ábra: Az első munkába állást követően a nyugdíjpénztár választási lehetőségének ismerete

A nyugdíjpénztár választás meghatározó szempontjait illetően a válaszadók több mint fele (54%) említette a munkaadó által adott javaslat figyelembe vételét. Akik valamely önkéntes nyugdíjpénztár tagjainak vallották magukat, azok számára is jellemzően a munkahely javaslata döntött és a befizetések döntő hányadát a munkaadói tagdíj hozzájárulások képezték.

Azon pénztártagok aránya, melyek ténylegesen összehasonlították az egyes pénztárak ajánlatait, és a számukra legkedvezőbb ajánlatot nyújtó pénztárba léptek be, mindössze 11%-os volt. A nyugdíjpénztárak közti választásban az egyes pénztárak hozamának alakulását a megkérdezettek csaknem fele (43%) vette figyelembe, a pénztár alapítóinak háttere, valamint a működési költségeket fedező levonások mértéke 26, illetve 21% számára volt befolyásoló szempont. A pénztári megtakarítások hosszú távú hozamalakulása szempontjából legfontosabb komponensnek tekinthető befektetési portfólió összetételét a megkérdezettek mindössze 17%-a vette számításba.

A nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos érdeklődés a kutatás eredményei alapján a belépést követően is mérsékelt marad. A nyugdíjpénztár által küldött tájékoztató anyagokat, illetve a pénztár honlapján megjelent információkat a megkérdezett pénztártagok kétharmada egyáltalán nem kíséri figyelemmel.

A megkérdezettek nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos ismereteinek alaposabb feltérképezése érdekében néhány olyan kontrollkérdés is a kutatás részét képezte, melyek a pénztárak működési hatékonyságával kapcsolatos legfontosabb információk ismeretét mérte fel. Az előzetes várakozásainkat is jelentősen alulmúló eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze:

Feltett kérdés	Nem tudott válaszolni	Rossz választ adott	Helyes választ adott
A nyugdíjpénztári befizetések nagyságrendileg mekkora hányada kerül ténylegesen jóváírásra egyéni számláján?	84%	12%	4%
Nagyságrendileg mekkora hozamot ért el 2005-ben az a magán és/vagy önkéntes nyugdíjpénztár, melynek Ön is tagja?	86%	7%	7%
Majdani nyugdíjának nagyságrendileg mekkora hányada fog származni a magán nyugdíjpénztárban felhalmozott megtakarításokból?	78%	22%	0%

7. Javaslatok

A kutatás által feltárt, fentiekben ismertetett információk és megállapítások alapján szükségesnek tartjuk, hogy a fiatalok megbízható tájékoztatást kapjanak a pénzügyi kérdésekben, a témában való jártasságuk növelése érdekében pedig az élethelyzetükben szükséges pénzügyi alapfogalmakat megismertessük velük. A Pénzügyi kultúra team által javasolt, a végzős középiskolás diákok részére készülő kiadvány, illetve a pénzügyi ismeretek középiskolai tanítását elősegítő oktatási segédanyag révén a 14-17 éves korosztályban a felmérés által kimutatott alacsony színvonalú pénzügyi kultúra fejleszhető. Ennek eredményeként elérhető, hogy a középiskolai tanulmányokat befejezők a jelenlegi 18-30 éves korosztálynál jártasabbak legyenek a pénzügyi szolgáltatások terén, és az önálló pénzügyi gazdálkodásukhoz szükséges gyakorlati döntéseiket a jelenleginél tágabb háttérismeretek birtokában hozzák meg.

A végzős középiskolások részére készülő kiadvány tartalmára vonatkozó javaslatok:

Általában:

- Ki kell emelni, mint a legfontosabb attitűdöt – s ez lesz a szövegrész vezérfonala is - hogy a pénzügyi termékek/szolgáltatások vásárlásakor ugyanolyan ügyfelek vagyunk, mint pl. a mobiltelefon vagy cipővásárlás esetén, és komoly verseny zajlik a szolgáltatók (bankok) között az ügyfelekért.
- Témakörönként be kell mutatni azon ügyféltájékoztató anyagok és internetes források elérhetőségét, amelyeken keresztül megbízható információkhoz juthatnak a pénzügyi szolgáltatásokról és termékekről, valamint az ezekkel kapcsolatos kockázatokról.

Pénzforgalom:

- Fel kell hívni a figyelmet a folyószámla előnyeire. Hangsúlyozni kell a bankok közötti választás során a tudatos gondolkodás fontosságát: fordítsanak figyelmet az egyes termékjellemzőkre és ezek összevetésére, ne csupán passzív részesei legyenek a folyamatnak. Tájékoztatót kell adni a számlanyitás általános feltételeiről, a folyószámlához kapcsolódó egyszerűbb pénzforgalmi szolgáltatásokról.

Bankkártya:

- Fel kell hívni a figyelmet a bankkártya használat előnyeire, kiemelve a vásárlási műveletek hazai díjmentességét. Be kell mutatni, hogy mire kell vigyázni a bankkártyák tartása és használata során, mit kell tenni ellopás, elvesztés esetén, illetve akkor, ha a bankszámla kivonaton ismeretlen művelet jelenik meg. Tájékoztatót kell arról, hogy mekkora kár érheti a kártyabirtokost ilyen esetekben. Célszerű röviden ismertetni a fő bankkártya típusok közötti különbségeket.

Hitelezés:

- Tájékoztatót kell a fiatalokat a hitelezéshez kapcsolódó alapfogalmakról, valamint azokról a fő szempontokról, amelyeket hitelfelvétel során mérlegelniük kell. Fel kell hívni a figyelmet a hitelfelvétellel kapcsolatos kockázatokra, illetve a hiteltörlesztés elmulasztásának következményeire. Fel kell hívni a figyelmet a diákhitel igénylésével kapcsolatos tudnivalókra, feltételekre és a törlesztési előírásokra.

Nyugdíj-előtakarékosság:

- Fel kell hívni a figyelmet a belépéssel kapcsolatos tudnivalókra, a pénztárválasztás/váltás főbb szempontjaira (portfólió összetétel, díjterhelés, hozamok) és szabályaira.

A felsorolt témákat a kiadványban röviden, lényegre törően és a fiatalok számára érthetően kell összefoglalni. Az információk hatékonyabb közvetítését az egyes témákhoz kapcsolódó képek és egyéb figyelemfelkeltő grafikai elemek is segíteni fogják.

A pénzügyi ismeretek középiskolai tanítását elősegítő oktatási segédanyagra⁷ vonatkozó javaslatok

Az oktatási segédanyag az életciklus egyes szakaszai mentén tárgyalja az adott életszakaszban feltételezhetően igénybe veendő pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos legfontosabb ismereteket, megmagyarázza az ezek megértéséhez szükséges alapfogalmakat és rövid áttekintést ad pénzügyi közvetítő rendszer működéséről. A kutatás eredményei alapján javasoljuk, hogy – az életciklushoz kötődő általános és átfogó, hétköznapi pénzügyi ismeretek mellett – az oktatási segédanyag foglalkozzon a kiadvány tartalmánál már megfogalmazott témákkal (természetesen a kiadványnál tartalmánál bővebben) valamint a következőben felsorolt ismeretekkel is:

Általános pénzügyi ismeretek:

- Be kell mutatni a kétszintű bankrendszer felépítését és szereplőit. Külön ki kell térni a jegybank és alapfeladatai megismertetésére, különös tekintettel az árstabilitásra.
- Tájékoztatást kell adni arról, hogy a betétvédelem mit jelent, és mekkora összegig jelent „garanciát”, azaz mekkora betétnagyságig semleges biztonság szempontjából a bank mérete stb.

Pénzforgalom:

- Tájékoztatást kell adni a lakosság körében használatos fizetési módok, az elektronikus banki szolgáltatások lehetséges felhasználási területéről, ezek előnyeiről.
- Ismertetést kell adni a lakosság - mint ügyfél - tájékoztatására alkalmas anyagokról.
- Be kell mutatni a fizetési infrastruktúrát, a fizetési rendszerek működését.

Bankkártya:

- Az egyes bankkártya termékek közötti különbségek részletes ismertetése mellett fel kell hívni a figyelmet a hitel- és terhelési kártyáknál a kamatfizetésre és a kamat felszámításának bankonként különböző módszerére.

Hitelezés:

- A hitelfelvétel kapcsán ismertetni és értelmezni kell a leggyakrabban előforduló szakkifejezéseket, fel kell vázolni a hitelezés folyamatát a kérelem benyújtásától a folyósításig. Tájékoztatást kell adni a devizahitelezés kockázatairól, valamint a devizanemek közötti választás szempontjairól. A hiteltörlesztés elmulasztásának következményei között ki kell térni a Központi Hitelinformációs Rendszer működésére.

Nyugdíj-előtakarékosság:

- Tájékoztatást kell adni a magán és önkéntes pénztárak közötti hasonlóságokról és különbségekről, a nyugdíjpénztárak által nyújtott szolgáltatásokról.

⁷ Ez az anyag 2004-ben a PSZÁF pályázatára készült. Az anyag koncepciója alapvetően megfelelő, ugyanakkor az eltelt időben történt változások miatt aktualizálni és módosítani kell. Az anyag aktualizálásának és felülvizsgálatának első rövidebb fázisa jelenleg folyik. A második felülvizsgálatra az anyag 2006/2007-es tanév II. félévében történő „pilot” oktatását követően kerül sor.